

ÖTEKİLER

Nursel Modan

Bu mavi gezegeni binlerce yıldır ataerki yönetmektedir. Ve dünya üzerinde; kendisini yok edebilecek nükleer potansiyele sahiptir. Denizlerin, tüm akarsu ve göllerin kirliliğine, yok edilen bitki ve hayvan türlerine, atmosfer kirliliğine, ozon tabakasında git-tikçe büyüyen yırtığa, hatta kirlenen uzaya, yeryü-zünde her geçen gün çoğalan ve ara vermeden süren savaşırlara bakılırsa bu mavi gezegenin yok olma tehlikesi oldukça yüksek.

İşte bu yok etme, üstünlük, güç beraberinde getirdiği cins ayrımcılığıyla da çıkar karşımıza.

Doğaya hükmetme ideolojisinin özü, insanın insana hükmetmesi ve sömürmesinden kaynaklanmaktadır. Bu hükmediş kadını "öteki" olarak konumlandırmış, kadın ile birlikte doğayı da "öteki" kavramının içine sokmuştur. Bu anlamda ekoloji ve feminizmi birbirinden ayrı değerlendirmek çözümü uzağa atmamak anlamına gelecektir.

Öyleyse feminizm nedir? Bana göre feminizm kadın kimliğinin erkek kimliğini hedef almadan, kendi kimliği ile toplumun her katmanında varolabilmesi mücadelesidir. Oysa patriyarka kadını, erkek kimliğinin aksine eksik ve aşağılık bir tanımla ifade eder. Cinsiyetçi ayrımın ortadan kalkması, cinsel ilişkinin bir iktidar ilişkisi olmaktan çıkarılması, kadınların kendi bedenlerine sahip çıkabilmesi, "özel olan politiktir" gibi söylemler feminist mücadelenin içeriğini göstermektedir.

Kadınların tarihi yalnızca baskı altına alınışlarının değil, bugüne değin gün ışığına yeterince çıkarılmayan, kapatılmaya direnişlerinin de tarihidir.

Toplum tarafından kadınlara biçilen roller, geçmişte olduğu gibi bugün de doğurganlıklarına bağlanmıştır. Çocuk doğurmak, savaşta nefer ihtiyacı için teşvik edilirken, çocuk doğurmamak, ekonomik kriz gibi nedenlerle yasaklanabilmekte veya kontrol altında tutulmaktadır. Kadın, ancak tüm bu koşulların kendi bedeni üzerinden yürütülmesinde 'nesne' ola-

Doğaya hükmetme ideolojisinin özü, insanın insana hükmetmesi ve sömürmesinden kaynaklanmaktadır. Bu hükmediş kadını "öteki" olarak konumlandırmış, kadın ile birlikte doğayı da "öteki" kavramının içine sokmuştur. Bu anlamda ekoloji ve feminizmi birbirinden ayrı değerlendirmek çözümü uzağa atmamak anlamına gelecektir.

rak varolabilmektedir.

İşe en son alınan ve işten ilk çıkarılan; yedek emek gücü olarak görülen ve bunu haklı çıkarmak için, ev kadınlığını kutsayarak bir değer haline dönüştüren ve kadınlara, amaca ulaşmak için kullanılacak bir araç olarak bakan patriyarka, nesne haline dönüştürdüğü kadına uyguladığı şiddeti de doğallaştırmıştır.

Tarihin, ilk kadın hakları savunucularından sayılan Olympe de Gouge, 3 Kasım 1793'de giyotine gönderildi. Suçu tüm kadınlara oy hakkı tanınması ve erkeklere tanınan eşit insan haklarının kadınlara da tanınmasını istemektir. O günlerden bu yana geçen iki yüz yıllık süre içinde kadın hakları mücadelesi kuşkusuz pek çok kazanımlar edindi. Ancak bugün erkek egemenliği halâ, dünyanın hemen bütün ülkelerinde bütün acımasızlığı ile hüküm sürmektedir. Türkiye genelinde kadın hakları mücadelesinin başlangıcı Tanzimat Dönemi'ne kadar uzanır. O günlerden bugünlere kadar bir çok mücadele örnekleri ve çok ciddi kazanımlar vardır. Ancak 1980 sonrasında solun da kendini sorgulamaya başladığı bir süreçte feminist hareket ciddi bir ivme kazanmıştır.

Feminist hareketin bu güne kadar, varolan düşünce tarzlarını sorgulaması, alternatif yaşam tarzları ortaya koyması, yaşantımızda neleri nasıl yapabileceğimizi değerlendirmesi ve bunlara dair projeler üretmesi; farkında olalım ya da olmayalım olumlu ve

olumsuz yanlarıyla cinsiyetçiliğin ortaya koyduğu iktidar ilişkisine ciddi bir engel oluşturmaya ve bir "dur" noktası koymaya başlamıştır.

Örneğin kadınların, sistemli biçimde ezilişlerini betimlemeye çalışması, erkek egemenliğinin kaba gücünün kaçınılmaz ve geriletilemez olduğu inancının, insanın doğasında olmadığı gerçeğinin anlaşılmasına başlaması, insanın doğaya hükmetmesi gerçeğinin de sorgulanmasını beraberinde getirir.

'Suskun kadın' olarak bilinen kadın kimliği, maruz kaldığı ezilmeyi ilk ağızdan anlatarak yerini, artık sorunlarını betimleyen ve farklı bir yaşam biçimini hayata geçiren kadın kimliğine bırakmaya başladı.

Beri yandan erkekler ve kadınlar arasındaki varsayılan farklılıkları vurgulamak, sadece kadınca olduğu varsayılan özelliklere olumlu bir değer tanırken, kadınların kamu alanından dışlanmalarının birbirinden çok çeşitli sonuçlar ürettiğini saptamak (*bir çok kadın kamusal alanda işlemlerini nasıl yürüteceğini dahi bilememektedir veya sokağa çıkmaya korkmaktadır*), fırsatlardan yoksunluk, kadınlar hakkında çok az şey bilinebildiğini ya da ataerkinin şekillendirdiği bilinen kadını ortaya koyarken, onları hayatın sürdürülmesi ve bakımı gibi çok önemli etkinliklerde uzmanlaşmaya teşvik etti.

'Kadın sorunu'nu ele alırken ataerkil söylemlerin mutlak olmadığını değerlendirmek; bu söylemlerin tartışılabilir ya da dönüştürülebilir olması sonucunu doğurur ki; bu da yüzlerce yıldır kadınların aşağılanmasının ve kadınların boyunduruk altında tutulmalarının yalnızca cehaletin bir sonucu olmadığı, nesnel erkek düşüncesinin derinlerine işlenerek, cinsiyetçiliği belirginleştirmeye

çalışarak bunun siyasal arenada kullanılan bir silah olduğunun anlaşılmasını sağladı.

Kadın hareketinin bu evrimi sivil oluşumların önemini bir kez daha anlatıyor bize. Aynı zamanda feminist hareketle birlikte ortaya çıkan söylemler bizi, dönüşümü öncelikle kendi kimliğimizde gerçekleştirmeye yöneltiyor. Özel alana hapsedilmiş kadının iç dönüşümlerini gerçekleştirmesi için siyasal yaşamdan ve kamusal alandan kendini soyutlamadan, insanın bedeninin kendisine ait olduğu gerçeğini göz ardı etmeden, cinsiyete dayalı iş bölümünden, erkek merkezli bir yaşamdan uzaklaşarak mümkündür.

Düşlediğimiz yaşama ulaşmamız; benliğimizin bir parçası olduğunu düşündüğümüz ve bizim elimizi kolumuzu bağlayan engelleri aşarak; cins, ırk, kültür, etnik kökenler arasındaki ayrılıkların eylem yeteneğimizi kısıtlamasına, birbirimize ulaşmamızı ve

Ömer GAZELİ

böylece örgütlenmemizi engellemesine izin vermeden bu sınırları aşmakla mümkün.

Özel Olan Politikdir

Yukarıda değindiğim “özel olan politikdir” söylemini feminist bakış açısıyla açmakta fayda görüyorum. Öncelikle; özel, “kişiye ilişkin, kişinin kendine ait olan” der sözlükler. Herhangi bir şeyin, kişinin kendisine ait olması kavramı, kafalarda daha çok nesne çağrışımı yapıyor, özne değil. Her ne kadar ‘özel alan’ kadına aitmiş gibi görünse de, denetim erkektir. Bu durumda kadın, “özel” olarak nitelenen bu alanın neresinde ve nasıl yer almaktadır?

Başımızı kurtaramadığımız özel alan hiyerarşisi, sınıflı toplumun ortaya çıkmasıyla kurumsallaşır. Ve kadın üzerindeki denetim, meşru bir zeminde kadının doğurganlığının denetimine kadar gider. Doğurganlı-

ğın denetimi bende; erkek egemen toplumda mülkün babadan oğula geçmesinin yanında kadın/kıza miras bırakılmaması, verimsiz toprakların bırakılması ve erkek doğurmayan kadına haddini bildirmesi, kız çocukların diri diri toprağa gömülmesi, Çin’deki gibi çocuk kızsa ikinci bir gebelik denenmesi ya da kürtajın bu konumda gerekli görülmesini akla getiriyor.

Böylece mirasın babadan oğula geçmesinin garanti altına alındığı bu kurumsallaşma ile kadının cinselliği; önce baba, koca ve sonra oğulun malı olur. Mal haline dönüşen kadın vücudu, artık alınıp satılabilen bir ekonomik değerdir. Kadın vücudunun meta/nesne olarak satılması, erkek cinselliğini meşrulaştırırken kadın bedenini sermaye olarak erkeğin hizmetine sunar. Kadın, iffetli ve iffetsiz ayrımı ile bölünür. Bu bölünme kadın denetimini dolayısıyla toplumun denetimini kolaylaştırır.

Kadına, dolayısıyla topluma uygulanan şiddetin amacında iktidar sahibi olmak, boyun eğdirmek var. Ancak uzun vadede bunun yeniden üretilmesi kadının erkeğe boyun eğmesinin ‘kadının doğası’nda olduğunun kabul edilmesi ile mümkün. Dinin kadını oturttuğu yer, bunun en güzel göstergesi. İslam dininde kadın şöyle tanımlanmış ve nitelendirilmiş; “Kadınlar aklen ve dinen dün (aşağı) yaratıklardır...”

(Hz.Muhammed), “Allah’ın kimini kimine üstün kılmasından ötürü...erkekler kadınlar üzerinde hakimdirler...” (Kur’an:Nisâ 34), “İki kadının tanıklığı bir erkeğin tanıklığına bedeldir” (Kur’an:Bakara 282)¹.

Hıristiyanlık dininde de kadın, çok farklı bir yere

Onur GAZELİĞİ

¹İlhan Arsel, Şariat ve Kadın sh.7

oturtulmamış.² Örneğin, “kadına dedi: zahmetini ve gebeliğini ziyadesi ile çoğaltacağım; ağrılar içinde evlat doğuracaksın; ve arzun kocana olacak, o da sana hakim olacaktır.” (Tekvin, 3:16)

Erkek egemen sistem, kadın bedeni üzerindeki egemenliğini örtünme konusunda da gösterir. Örtünme, bir kadının yalnızca bir erkeğe ait olabileceğini, yani namus konusunu içerirken; gerekçesi de, yine mirasın babadan oğula aktarılmasıdır.

Örtünme, ‘özel’ olan ile ‘kamusal’ olanı birbirinden ayırma konusunda iyi bir belirleyici. Çünkü bir erkeğe ait olan kadının giyimi, o kadının her erkek tarafından kullanılmayacağını bir göstergesidir.

Evlilik kurumuna baktığımız zaman, yapılan evliliğin kutsandığını, yani dokunulamaz kılındığını görürüz. Kutsal olan evlilik bağının dokunulamaz oluşu, ki burada dokunulamayan aslında kadının ta kendisidir; örf, adet, gelenek, görenek gibi normlarla da desteklenen dinin ve yasaların belirlediği gibi kadına uygulanan şiddeti doğallaştırmıştır. Böylelikle; kimlik rolü gereği hâlâ kendisine uygulanan şiddetin doğal olduğu düşüncesi, çaresizliği öğrenmiş olan kadında azalıyor olsa da sürmektedir.

Kadının sistemli biçimde ezilişinin altında yatan ö-

nemli bir dönüşüm de, varolan ‘özel alan’ ve ‘kamusal alan’ ikiliğidir. Bu sayede oluşan iş bölümü, kadınların değersizleştirilmesini yeniden üretmektedir. Erkeğin kimliği iş dünyasında üretim ilişkileri ile değerlendirilirken, kadının durumu kocasının, babasının ya da oğlunun konumu, aynı zamanda cinsel eylemleri ve doğurganlığı ile değerlendirilir. Böylece, erkeklerin evlilik bağıyla kadınlar üzerindeki denetimi, babadan kocaya geçerek sürmeye devam eder.

Bana göre feminist söylemin “özel olan politiktir” söylemi işte tam burada, kadın üzerindeki denetimin kalkması anlamında söylenmiş ve varolan iktidar ilişkileri çerçevesinde erkek egemenliğine dur demeyi amaçlamış önemli bir söylemdir.

Zenginliğin olduğu yerde yoksulluk; ayrımcılığın olduğu yerde şiddet; şiddetin olduğu yerde umutsuzluk ve orada da yok oluş vardır. Bu yok oluşla mücadele etmek kaçınılmazdır. Hem kendi içimizde hem de farklılıklarımızla bir arada kadının denetimden kurtulması ile şekillenecek bir dünya, erkeği de olması gereken noktaya oturtacak bir yaşam biçimidir. Nedir bu olması gereken nokta? Kuşkusuz özgür ve kendine yetmesini bilen, üretken bireylerin oluşturduğu bir dünya. Kadın, erkek, ve çocuk olarak; sorgulayan bir insanlık için “öteki”lerin üzerindeki denetimin kalktığı bir yaşam umuduyla...

² Bkz. Fatmagül Bertay’ın Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın adlı kitabı sayfa.104